

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

SKRIFTER TIL OPLYSNING OG OPBYGGELSE

UDGIVNE AF „KIRKELIGT SAMFUND AF 1898“

4. BIND

2. HEFTE

VILHELM BIRKEDAL

NOGLE BLADE AF DANMARKS
KIRKEHISTORIE

VED

LAVRIDS NYEGAARD

KØBENHAVN

LEHMANN & STAGES FORLAG

1902

Af

»Skrifter til Oplysning og Opbyggelse«

udgivne af

„Kirkeligt Samfund af 1898“

er til Dato udkommet:

I. Bind. Pris kplt. heftet 5 Kr. 50 Øre. Indhold:

- Otto Møller: **En Opdrager til Kristus.** 2 Kr.
J. P. Bang: **Paulus og Troens Ord** 1 Kr. 35 Øre.
Henry Larsen: **Hvad skal vor Tid med Religion?** 1 Kr. 40 Øre.
Kristensen-Randers: **Oehlenschlägers Aladdin.** 45 Øre.
P. E. Benzon. **Det kristne Haab.** 1 Kr. 50 Øre.

II. Bind. Pris kplt. heftet 5 Kr. 25 Øre. Indhold:

- Ludvig Schrøder: **N. F. S. Grundtvigs Levned.** 3 Kr. 50 Øre,
smukt indb. 5 Kr.
Kristjan Østergård: **To Foredrag.** 70 Øre.
Vilhelm Malling: **Hugenotterne i Frankrig.** Et kirkehistorisk
Tidsbillede. 2 Kr. 40 Øre.

III. Bind. Pris kplt. 5 Kr. Indhold:

- Dr. Jens Nørregård: **Oldkirkens Knudepunkt.** 60 Øre.
V. J. Hoff: **Den gode Hyrde.** 75 Øre.
Benedict Nordentoft: **Julian den Frafaldne.** 1 Kr. 25 Øre.
Christen Møller: **Holbergs Betydning for dansk Kirkeliv som
komisk Digter.** 40 Øre.
Christen Møller: **Herrnhutismen, en Skildring af Brødremenig-
hedens kristelige Livsanskuelse under Zinzendorffs Stiftelse,
Ordning og Ledelse** 40 Øre.
Ludvig Schrøder: **Om Brødremenighedens Betydning for Kirke-
livet i Danmark.** 1 Kr. 20 Øre.
A. Andersen: **Mennesket, der kom til sig selv.** 1 Kr. 50 Øre.

IV. Bind:

1. Hefte: Ludvig Schrøder: **Peter Larsens Liv og Gerning.**
Skildret i Anledning af Hundredaarsdagen for hans Fødsel.
Pris 75 Øre (for Subskribenter 60 Øre).

SKRIFTER

TIL OPLYSNING OG OPBYGGELSE

UDGIVNE AF

„KIRKELIGT SAMFUND AF 1898“

IV. BIND. 2. HEFTE

KØBENHAVN

LEHMANN & STAGES FORLAG

1902

VILHELM BIRKEDAL

ET BLAD AF
DANMARKS KIRKEHISTORIE

VED

LAVRIDS NYEGAARD

KØBENHAVN
LEHMANN & STAGES FORLAG
1902

I en Sænkning fra Høje Møen med Udsigt ud over Østersøen ligger Forpagtergaarden Aalebækgaard, lavt mellem Kridtfjeld og Hav. I Aaret 1806 flyttede Ludvig Harboe Birkedal og Agathe Johanne Husum ind paa den som Forpagterfolk, begge af sjællandsk Slægt og Bonderod. Begges Fædre var Degne; hendes Fader endte som Præst, hans døde som afskediget Degn 93 Aar gammel. Sønesønnen omtaler sin Farfader, Laurits Nielsen B., med stor Ærbødighed som ikke blot en Degn men en Kristen af den gamle Æt.

Paa dette Sted blev Vilhelm Birkedal født den 7. December 1809 og tog i Arv fra sin Fader, en Mand „fuld af Livslyst og ikke uden digteriske Stemninger“, det frodige og det frejdige i sin Natur, og fra sin Moder det bløde og stemningsrige Hjerteliv, Sjæleblu for alt urent og uskønt, men vel ogsaa et vist Hang til noget drømmende, der ikke uden Kamp finder sig til rette med det daglige Livs smaa Ting.

Livet i Hjemmet var, mens Faderen levede, muntert, frit og selskabeligt. Vilhelm tumlede sig i Leg med sine Søstre — en 8 Aar ældre Broder kom tidligt fra Hjemmet — og Kammerater som Peder Dorph (senere Præst) og Carl Andræ (den senere Statsmand). Der var paa Fødestedet Lejlighed nok til at modtage stærke og skønne Naturindtryk:

„Det var Klint og Hav,
som først lidt højt og lidt dybt mig gav“,

siger han selv. En højst uregelmæssig Skolegang fik han i Hjemmet af en Morbroder, en gammel Særling,

der i 1815 havde faaet sin Afsked som Løjtnant ved et norsk Regiment. Han maa nævnes, fordi det er gennem ham, at Vilhelm Birkedal fra Syvaarsalderen af fik det første stærke og uudslettelige Indtryk af Øhlenschlägers Digtninges Forbilleder og Modersmaalets Klang gennem Aladdins, Hakon Jarls, Palnatokes og Aksel og Vålborgs Sprog. Holbergs Peder Paars og Komedier tiltalte hans medfødte Lune. Ogsaa Grundtvigs Roskilde-Rim greb Drengen stærkt, især Ole Vinds Ord til Kristian den Fjerde:

„Jeg er Dværg mod dig i Væksten,
jeg er Dreng mod dig i Aar;
men jeg læser dig kun Teksten,
som den for os skrevet staar.“

Han sammenfattede senere sine forskellige Barndomsindtryk af de tre store Skjalde saaledes: Øhlenschläger aabnede hans Øje til at se den jordiske Storhed, Holberg til at se det uægtes Taabelighed, Grundtvig vakte den dybe Anelse om, at der var et himmelsk Øje, der vaagede over Løbebanen, og en Magt, i hvis Haand Alverdens Dom laa.

Faderens gammeldags Kristendom var ikke gaaet i Arv til hans Søn. Der var i Hjemmet nok Guds frygt, men uden Kristentro. Dog havde Julehøjtiden i det en egen Glans. Minderne derom har han beskrevet saaledes: „Tidligt Julemorgen samledes Husets Folk i den højtidsfuldt oplyste Dagligstue, og fra de barnlige Læber klang en Julesalme ud i den friske Morgen . . ., sjælden sang vi vor Salme klart, Taarerne kvalte vor Stemme. Da tog vor Moder os i sine Arme og fortalte os om det lille Barn Jesus, der blev svøbt i Klude og lagt i Krybben, at dette lille Barn var vor Frelser, der engang, naar Tiden kom, vilde hæfte Vinger paa vore Skuldre, saa at vi kunde flyve med ham i det umaalelige Himmelrum.“ En saadan Julestemning kan jo ikke kaldes særlig kristelig, men Frelsernavnet bevaredes dog for ham i denne „Barnejul“, her var „Regnbueglansen“.

hvori han saa Jesusbarnets solrige Øje („Taarerne“), og paa hin Himmelflugt kunde han nok „lege med Stjerne“ — „mens Korset stod skjult mellem Løv i det fjerne“, som han siden sang.

Da han var ti Aar gammel, døde hans Fader. I fire Aar derefter beholdt hans Moder Forpagtningen af Gaarden, men trods Flid og Stræbsomhed kunde hun ikke holde paa Pengene og havde ogsaa en daarlig Hjælp til dens Drift i sin ovennævnte Broder. Ved Majdagstid 1823 forlod hun Gaarden med en ganske lille Sum Penge, og Hjemmet opløstes.

Vilhelm, for hvem Skilsmissen fra dette var en bitter Smerte, kom i Huset hos en Slægtning i Ringsted, hvor der ingen Næring var at faa for det Liv, han hidtil havde levet. Drengen lukkede sig ind i sine Minder, blev tavs og indesluttet i sit Væsen, „kold som Staal“. Kun Vandringerne i St. Bengts Kirke, Gravkapellet over Danmarks Stortid og Valdemarernes Bedrifter, og de hyppige Besøg hos Mormoderen og Fasteren, Præsteenken Anna Gertrud Husum, der boede i et lille Hus en Mils Vej fra Ringsted, og hos hvem ogsaa Farfaderen, den gamle Degn, opholdt sig, var ham til Oplivelse. Næste Vinter gik han til Konfirmationsforberedelse hos Sognepræsten herude; men den gav ham intet, død og aandløs som den var, med Udenadslæsning og Opremsning — ja af hele otte Kapitler af det nye Testamente paa een Gang. „Mindre smuk i Hjertet end paa Kjolen“ stod han den 10de April 1824 paa Kirkegulvet blandt de andre Konfirmander i Vigersted Kirke. Da Moderen gav Tegn til ham, foldede han vel sine Hænder, men hans Ja klang dødt mod Murens Stene.

Studere var der ikke Tale om. Det synes ej heller, at han selv har haft særegen Drift til Bogen dengang. Det havde jo ogsaa været smaat bevendt med den regel-

mæssige Skolegang hidtil. Ikke ad den Vej, men ad Livsførelsens Vej blev Vilhelm Birkedal Præst. Apotekervejen blev foreløbigt bestemt for ham, og da hans Broder var Feltskær ved Dragonerne i Aarhus og kunde dele sit Værelse paa Sygehuset med ham, fik man en Plads som Dreng paa et Apotek i denne By til ham.

Det blev et sørgeligt Halvaar, han tilbragte her. Arbejdet fængslede ham aldeles ikke. Des mere de ledige Timer med alt Slags ubundet Morskabsliv i Selskab med ret uheldige Personer, baade ældre og yngre. Kaadheden slog ud. Dog var han ikke glad. En indre Urodrev ham hver Søndag i Kirke, den dejlige Natur — især paa Skrænterne ved Marselisborg — kaldte ham ud til Ensomhed med de vemodige Minder om det tabte Barndomsparadis, og til sidst blev Spændingen i ham saa stærk, at han ikke kunde holde dette Liv ud længer.

I Efteraaret 1824 rejste begge Brødrene til København. Apotekervejen skulde fortsættes, og Vilhelm blev sat i ny Lære paa Salomons Apotek paa Østergade. Men med Aarhuslivet var det forbi. Ynglingen vaagnede i ham, og han søgte et Maal for den Higen efter Skridt paa „Aandens Heltebane“, som henrev ham i Natte-timerne — i den mest skærende Modsætning til Dagens Gerning: at smøre Plastre, hakke Lakritsrod og lære Farmakopeen udenad. Det maatte han ud af. Hvor heldigt, at Verden netop nu bød paa noget saa stort at deltage i som den græske Frihedskrig! Den havde vakt hans Ildhu alt paa Møen, og han havde derfra vekslet Breve med Carl Andræ om, hvordan man dog skulde bryde den hellige Alliances Magt og formaa den russiske Kejser til at optræde som det græske Folks Befrier. Her hjemme var der ikke noget stort, der „vinkede“, saa man kunde „glemme det lave“. Men under Kanaris's og Markos Bozzaris's Banner — der vinkedes der til noget stort, og der var Udvejen fra det lave. Seks Dage gik paa Apoteket. Saa bad han ved Aftenstid om Lov til at gøre et Besøg i Byen i den Hensigt ikke at vende

tilbage. Han gik til Broderen og fortalte ham, at nu vilde han til Grækenland, nu i Aften, kæmpe for Friheden og først komme hjem som Sejrhætte. End ikke Broderens ene Rigsdaler vilde han tage med til Rejsepenge; ganske paa egen Haand vilde han prøve Lykken. — Men han kom ikke længere end halvvejs mellem Kannikestræde og Vesterport; der lagde Broderens bløde Haand sig paa hans Skulder og drog ham tilbage for at vente til næste Morgen og sove om Natten hos ham.

Men næste Morgen var naturligvis ogsaa Modet paa den fortvivlede Rejse forsvundet. Broderen kendte Lægen Hans Benjamin Gram, en ugift Mand og ensom Særling, med saadanne Naturers ofte indesluttede Inderlighed og Trang til at hjælpe dem, ingen andre vil hjælpe; hos ham fandt han samme Dag et Hjem til Vilhelm, og da Gram et halvt Aar efter i Sommeren 1825 rejste tilbage til sit Fødeland Amerika, betroede han Drengen til Kongens Livkirurg, Christian Fenger, der satte ham i Borgerdydskolen paa Kristianshavn og troligt hjalp ham — maaske ogsaa med Grams Penge — lige op til Embedseksamen. Men den første Aften i Grams Hus var det ogsaa, at Drengens hidtil haarde Væsen smeltede i et taarefyldt: Tak!

For første Gang efter sin Barndomstid paa Møen var han nu bragt ind i et stadigt Arbejde med et bestemt Maal, som mødte hans inderste Trang, og i en Kreds af opvakte Kammerater. Skoletiden løb vel ikke af uden Udbrud af, hvad han selv kalder sin „Taternatur“. Han kunde ikke finde sig i Forholdene i det Hus, hvori Fenger havde sat ham, og gik uden videre en Lørdag Aften derfra de 8 Mil ud til N. Jernløse Præstegaard, hvor en Onkel af ham var Præst, fast bestemt paa ikke at vende tilbage, med Hovedet fuldt af Indfald om hellere at blive Tjener paa en Herregaard, Bonde, Soldat, end taale de

Ydmygelser, han mente at være Genstand for i hint Hus. Længe varede det dog ikke, inden han bøjede sig og, dybt ydmyget, vendte tilbage og bad om Tilgivelse. Hovmodsaanden i ham, siger han, fik et Knæk derved, som den aldrig forvandt.

Men selv paa denne Udflugt havde han dog bedet i Roskilde Domkirke ved Gudstjenesten Søndag Formiddag. Og mens i øvrigt Livet paa Skolen her ikke skal omtales, maa dog noget meget væsentligt nævnes, som mødte ham inden for dens Mure. Det var her, at han modtog den Vækkelse, som han har betegnet med, at det „ringede første Gang til Kirke“ for ham gennem Peter Andreas Fenger, en Brodersøn af Livlægen, der var Lærer i Religion ved Skolen, inden han 1827 blev Præst i Slotsbjergby, og, ildfuld af Natur, var dybt greben af Kristendommen ved Grundtvig. Birkedal huskede ham især fra en Vinteraften i Klasseværelset, da den nedgaaende Sol kastede sine Straaler ind paa hans Aasyn og han syntes ham at ligne Moses ved den brændende Tornebusk, mens han talte stærke Ord om Troens Herlighed. Det var vel ogsaa ham, det skyldtes, at Birkedal alt i 1825—26 fik sin jævnlige Søndagsgang til Grundtvigs Prædikener i Frelzers Kirke, som henrev ham, uden at dog noget af dette endnu formaaede mere end at føre ham ind i Herrens „Forgaarde“. Det blev ved Billedet af Moses. Efter Fenger var endnu en kort Tid baade Ludvig Chr. Müller og Jacob Chr. Lindberg Religionslærere ved Skolen, men ved et Rektorskifte 1828 blev alt, hvad der smagte af „Grundtvigianisme“, udfejlet af den. Og da Grundtvig tog sin Afsked 1826, gik Birkedals Søndagsgang fra da af til Slotskirken, hvor Mynster prædikede.

I Oktober 1829 blev han Student med bedste Karakter.

Der var nyt i Gære i Tiden. Grundtvigs „Nyaarsmorgen“ havde indvarslet det. Ikke uden Betydning for dette Digts Fremkomst var Ingemanns „Valdemar den

Store og hans Mænd“, der aabnede Rækken af de historiske Romaner, hvorom Grundtvig skrev til ham, at, om han ikke vilde vinde en Lavrbærkrans ved dem, vilde de dog skaffe ham en Borgerkrone. Det digteriske Gennembrud fra Aarhundredets Begyndelse avlede nu Mænd, som vilde omsætte det i Handling Kampen for borgerlig Frihed begyndte, det folkelige Liv vaagnede til Bevidsthed, og, mens Grundtvigs Røst tav i Kirken nogle Aar, førte Lindberg de gudelige Forsamlingsfolks Sagsaa vedholdende, at Menighedsfriheden, navnlig Kravet om Sognebaandets Løsning, blev paatrængende.

Et Ungdomsliv, der straks kastes ind i Tidens Brydninger og skal vælge sit Parti i dem, er ikke sundt. Det var Birkedals Lykke, at han snart stod i en Kreds af unge, som vel vilde dygtiggøre sig til at tage Del i det virkelige Livs Kampe men endnu var unge nok til at lade Sansen for det almenmenneskelige fylde sig. „En Kappelstrid om at leve et ædelt Menneskeliv var vort Løsen.“ Kredsen kaldte sig „Tolvmandslaget“, og ved dens Dannelse den 20. Oktober 1831 skrev Birkedal en Sang: de vilde tænde Begejstringsluen i deres unge Hjerter, dens Glans skulde bryde sig i de tre Farver: Godhed, Sandhed, Skønhed; men Lysets Stjerne kunde kun naas i ydmyg Stræben. I Laget fandtes C. Hall, Birkedals Studenterkammerat fra Borgerdydskolen, D. G. Monrad, begge Spidserne i vort Statsliv fra 1848—64, Fr. Knuth, Martsministeriets Udenrigsminister, G. Aagaard og Fr. Barfod, P. Dorph, Victor Bloch o. fl. Kristendom kom sjælden paa Tale i deres fælles Møder, Hall droges ikke af den, Barfod var i denne sin første Ungdom en rent hedensk Asadyrker, Monrad var snart tiltrukket, snart frastødt af den, men Birkedal var allerede saaledes vunden af den, at ingen af de nævnte blev ham inderlig kærere end de to sidste, navnlig Bloch; thi med dem delte han Hjertets Længsel efter Himmerigs Glæde.

Af de ældre var der ingen, som — næst Mynster i

Kirken — fik den Betydning for ham som Øhlenschläger og Sibbern. Øhlenschläger, hvis Digtningstoner havde fyldt ham allerede som lille Dreng, og hvis Hus han i sin Studentertid havde den Lykke at blive som hjemme i, kalder han „den bedste af sin Ungdoms Skytsaander i menneskelig Skikkelse“; ved at høre ham oplæse sine egne Værker, tit ene med ham paa Digterens Kammer, fik han det første Indtryk af Forskellen mellem „en virkelig Aandsrøst og Bogstavordet, mellem Ord og Skrift“. Hans egen Røst havde til det sidste Klang af Øhlenschlägers svulmende Sprog og levende Billedsans. Sibbern, til hvem han gik om Raad, da han ikke kunde finde sig til rette med sig selv i en aandelig Gæringstilstand, hvori han befandt sig — forstærket ved et smerteligt Indtryk af en i Rusaaret let indgaaet og snart brudt Forlovelse — hjalp ham til Ro ved at vare ham mod den selvsyge Forfængelighed efter at blive noget stort; vilde han kun i personlig Sandhed bide paa „Aandens Time“, saa skulde nok Livstanken findes og Kræfterne gives ham til det, han evnede.

„Aandens Time“ slog dog ikke for ham hos Digteren eller Tænkeren, men hos Præsten i Kirken, da det „ringede anden Gang til Kirke“ for ham under Mynsters Prædikestol. Evangeliet greb ham, Budskabet om Forsoningen i Kristus Jesus naaede hans Hjerte. Den Tone i Mynsters Forkyndelse, som greb ham, kan vist træffes med disse Ord af dennes „Betragtninger“ (1ste Bind S. 356): „Det har jeg følt, at kun i Jesu forsonende Død forenes Guds Retfærdighed og Guds Barmhjertighed saaledes, at Samvittigheden trøstes, idet den vækkes, at Lovens strenge men hellige Fordring fyldestgøres, idet Evangeliets livsalige Budskab lyder saaledes ind i det sønderknuste Hjerte, at det tør annamme det, at det deri kan finde en Lægedom, som ikke dysser det i fordærvelig Dvale men fylder det med Kraft til det ædle og gode.“ Forsoningen ved Jesu Korsens Død som Kraftkilden til et genløst og genoprejt Menneskeliv i Tjeneste

for alt ædelt og godt — det var saadan, den tog ham fangen, og alle Verdens Tanker, siger han, blev ham til intet imod denne, at „Gud var i Kristus og forligte Verden med sig selv.“ Men det, Gud i Kristus forligte med sig selv, var jo Verden, — her, midt i dette Verdensliv skulde Forsoningens Naadekræfter røre sig, man skulde ikke undfly det i de gudelige Forsamlings lukkede Kamre. Han har senere skrevet om „den kristne Forsoningstro“, og man har indvendt, at Forsoningen hører Læren, ikke Fællestroen til. Dette vilde Birkedal aldrig have indrømmet. Tænkemaaden om den kan vel være forskellig, men selv er den netop Troens inderste Løndom og Evangeliets Kraft. Under den Øhlenschlägerske Sprogklang i hans Prædikener vil man altid i det dybeste Lag af hans Forkyndelse træffe „Korsets Ord“ ikke som Udtryk for en kristelig Læreform blot, men som selve den kristne Tros eneste Grund og Kilde, og paa faa Præsters Læber i Danmark har Ordet „Golgata“ lydt med den Fylde og Klang som paa hans. Trangen vakt, siger han, under Følelsen af hans „Brøde“. Hvilken Brøde? Birkedal har altid som ung ført et sædeligt rent Liv, hans Ungdom er „ubesmített“, siger V. Bloch. Der er ikke Tvivl om, at det var den ovenfor nævnte brudte Forlovelse, der har sat hans personlige Synderkendelse i Gang. Han tog dette Brud saa alvorligt, at han i lang Tid mente at have forbrudt enhver Adgang til nogen Sinde at knytte en lignende Forbindelse. Naturligvis gik Synderkendelsen meget dybere end til dette Forhold, ellers havde den ikke ført ham til Frelseren; men det er værd at lægge Mærke til, at i denne rent menneskelige Oplevelse ligger Stødet til, at hans „Samvittighed trøstedes, idet den vakt“, at han fik Hjertets Hunger efter Guds Retfærdighed af Naade og tog mod det Brød, der mætter.

Vejledet af H. L. Martensen og P. C. Kierkegaard, — de senere Biskopper — tog han i 1834 den teologiske Embedseksamen med bedste Karakter og for-

lovede sig samtidig med Emilie Christiane Meyer, Datter af en københavnsk Urtekræmmer og Kaptajn i Borgervæbningen.

Det tidligere Ungdomsliv var forbi. Han fyldtes ikke længer af dets Højflugt i romantisk Poesi. Gæringen havde sat sig. En haard Sygdom, han gennemgik i Randers paa en Rejse, bragte ham med Døden for Øje hans Frelser endnu nærmere. Han trængte til Ensomhed, til at blive taget afsides af Herren og derigennem blive skikket til at tage et Arbejde op i Guds Rige. „I Ensomheden,“ siger han, „vinder man mere, jo mindre man bortødsler.“ Denne Ensomhed fandt han i rigt Maal i en Huslærergerning fra April 1835 til Maj 1836 hos Provst J. B. Karup i Gerløv og Draaby i Horns Herred (K.s Hustru var et Søskendebarn af N. F. S. Grundtvig), i hvis Kirker han ogsaa gerne hver Søndag prædikede — for meget faa Tilhørere.

Breve, som han herfra skrev til sin Forlovede, giver et godt Indblik i hans Tilstand. At Gæringen havde sat sig, betød ikke, at han havde slaaet af paa Idealets Glans og vilde slaa sig til Ro mellem „Forkrænkelsens Grave.“ „Den eneste Vej,“ skriver han, „jeg er i Stand til at gøre dig lykkelig paa, er Idealets Vej, jeg vil være fremmed paa enhver anden.“ „Mine tunge, smertelige Øjeblikke bevirkes netop ved min poetiske Anskuelse; jeg har derved udfordret Verden til en stor Kamp.“ Denne Kamp var han ikke til Sinds at opgive. Ti „den Smerte, en dybere poetisk Anskuelse fører med sig, er langt yndigere, langt rigere paa sand, hellig Glæde end Prosaistens største Fryd.“ Men Vejen til denne Glæde gaar gennem Ydmygelse for Gud. „Bort med den usle Selvførlibelse! vi maa kende vor Sygdom til Gavns, skal vi vente at kunne helbrede den.“ „Intet kan lære en Ydmyghed og tvinge det syge, forfængelige Hjerte til at underkaste sig Guds Vilje som det, naar man synes at føle, at Gud borttager noget af ens aandelige Kraft; da har man Lejlighed til at tvinge sit Hovmod og til at

indse, at det alt sammen dog kun er Guds Gave, som han kan give og borttage, som han vil.“

Han tænkte sig helst ind i en Virksomhed paa et afsides Sted, „fjernet fra Verdenslarmen og hvor Skæb-
nen med sparsom Haand tildeler de ydre Goder.“ Et
saadant Sted blev ham ogsaa givet, da han den 31te
Januar 1837 blev kaldet til Kateket i Ringkøbing, hvor-
hen han, efter at have holdt Bryllup den 4de April, drog
med sin Hustru.

Den unge Birkedal som Præst i den lille vestjydske
By var naturligvis med sin ildfulde og indtrængende
Forkyndelse om „Pilgrimsgang til Frelserens Kors“, om
„Synd, Død, men ogsaa Forsoning, Forløsning og nyt
Liv i Kristus Jesus“ (hans Tiltrædelsesprædiken) et Sær-
syn, men stort derudover blev det heller ikke. Hans
Virksomhed i Skole og Kirke satte ingen mærkbare Spor
der, og Skolegerningen laa nu slet ikke for ham. Der
er kun to Ting at dvæle ved fra denne Tid: hans Til-
slutning til det grundtvigske Kirkesyn og hans
første Optræden i Kirkekampen.

Birkedal var kommet til Ringkøbing som „en af
Mynsters fyrigste Disciple“. Siden han som Skoledreng
havde hørt Grundtvigs Prædiken i Frelserens Kirke (i Fre-
deriks-Kirken hørte han ham ikke), var han kun forbi-
gaaende blevet grebet af dennes „Nordens Sindbilled-
sprog“. Kirkekampen fra 1825 er der ikke Spor til, at
han har haft nogen Berøring af. Han var lige til nu en
ivrig Statskirkemand, saa vidt han havde tænkt over disse
Ting, men det har næppe ret længe kunnet undgaa hans
Opmærksomhed, da han i sin Præstegering stod Ansigt
til Ansigt med den stive Rationalisme hos Præsterne og
den almindelige Ligegyldighed hos Menigheden, at Stats-
kirken dog næppe kunde fyldestgøre for Begrebet af den
kristelige Kirke, og uvilkaarligt droges han til den Side.

hvor der var levende Kristendom. Han kom saaledes navnlig i Forbindelse med Præsten C. F. Hassenfeldt i Velling, hvem han fortæller man i Ringkøbing advarede ham for, fordi Manden var „Lindbergske“, men hvem han selv siger han netop af den Grund søgte. Hassenfeldt havde fuldt ud tilegnet sig Grundtvigs Syn paa Ordet og Kirken og havde derigennem reddet sig ud af sin Ungdoms Forargelse paa Kristendommen. De mødtes først med blanke Klinger, Birkedal fægtede af alle Kræfter for den gamle Statskirke og Skriften som Trosgrunden, men han maatte give tabt over for den jævnt begavede men aandssikre og personligt udklarede Hassenfeldt, der ikke havde svært for at vise, at den Trosgrund, som Birkedal og han var enige om at finde bevidnet i den hellige Skrift, var saa temmelig ukendelig i Statskirken. Kirkespørgsmaalet stod i den uopløseligste Forbindelse med Spørgsmaalet om, hvad „den sande Kristendom“ var. Statskirken, der baade kunde rumme rettroende Kristne og Rationalister, og som stod ganske ligegyldig over for Menighedens levende Bekendelse, kunde, som sagt, umuligt udtrykke Kirkebegrebet, og man behøvede just ikke at ville omstyrte den og danne Frikirke, hvis man dog nødtes til at søge uden om den for at finde den kristne Menighed selv. At dette var nødvendigt, overtvedes Birkedal snart om, og der var kun eet Skridt derfra til at erkende, at „sand Kristendom“ ikke kunde være den statskirkelige Teologi — som Symboler og Præsteed ikke mægtede at holde paa Troens Grund — men Menighedens Daabsbekendelse, og at altsaa Kirken var Forsamlingen af dem, som delte med hverandre denne ene Tro i Daabens fælles Naade. Der var „ringet sammen“ for ham — ringet til Kirke.

Faldt Statskirken og den hellige, almindelige Kirke ikke sammen, men var Kristi Kirke Forsamlingen af de troende døbte, saa maatte denne Forsamling da have Lov til at røre sig frit og udvikle sig levende, og det var derfor en ligefrem Følge af det nye Syn, Birkedal var

kommen til, at han maatte stille sig paa den Side i Kirkekampen, hvor Grundtvig og Lindberg stod. Grundtvigs Tanker om Præstefrihed var det dog først langt senere, at han tilegnede sig, egentlig først efter S. Kierkegaards Angreb paa Folkekirken (som vist ogsaa var det, der gav dem Fart i det hele); Hovedsagen var for ham og Tiden i det hele dengang Menighedens Frigørelse for Sognetvangen, d. v. s. Ophævelsen af det kirkelige Stavnsbaand, der maatte være den første Grundbetingelse for Kristenfolkets frie Forsamlingsret. Denne Sag — Sognebaandets Løsning, der dog ikke betyder dets Opløsning — var blevet brændende gennem de gudelige Forsamlingers Kamp om Livet med den statskirkelige Øvrighed. Grundtvig, som ikke ønskede denne Kamp fortsat, vilde helst have den endt saaledes, at der skaffedes de gudelig vakte Rum under Kirkens Hvælvinger ved Hjælp af en Sognebaandsløsningslov. En „Petition“ om en saadan var blevet forhandlet i, men afvist af Stænderforsamlingen i Roskilde, og til Forsvar for den udsendte nu Birkedal sit første Skrift „Om Stænderforhandlingerne i Roskilde angaaende Sognebaandets Løsning“ (1839), hvormed han, som han siger, „bekendte sit Nederlag“, d. e. over for Hassenfeldt, og straks „stødte til Standarten, — det skal han jo, den tapre Landsoldat.“

Skriftet vakte i høj Grad Opmærksomhed baade hos Venner og Modstandere; ikke mindst bidrog dertil det, at det var et saa talende Frafald inden for den Mynsterske Lejr. Grundtvig skrev, at den unge, ham hidtil aldeles ukendte Præsts Pen, „af de dygtigste, man dypper nord for Elben“, ejede „en Kraft og Klarhed, der ikke blot spaar Sognefriheden en glimrende Sejr men vor Literatur en udmærket Prydelse.“ Mynster havde villet forsvare den bestaaende Tilstand med Hebr. 10, 25, at de Kristne skal blive „i deres egen Forsamling“ (3: deres egen Sognekirke). Birkedal svarer, at den bestaaende Tilstand netop „forbyder enhver at søge sin egen For-

samling“, idet den afskar de Kristne fra deres kirkelige Forsamlingsret om Herrens Ord og Sakramenter efter Troens Regel. Han betegner „Folkeligheden og Troen“ som de to Poler, hvorom Kirkespørgsmaalet fra nu af vil komme til at dreje sig, og mener naturligvis dermed, at det er Folkets frie, hjertelige Tilegnelse af den kristne Tro, alt maa lægges til rette efter. — I stærke Ord udtaler han sin Ungdomskærlighed og sin vedvarende dybe Taknemmelighed til og Højagtelse for Mynster, men — „jeg kan dog ikke andet end give Sandheden Æren.“

Han fik dennes Bitterhed at mærke, da han Aaret efter var oppe hos ham paa en Rejse til København, der gjaldt Ansøgning om Embedsforflyttelse, paa hvilken Rejse han ogsaa første Gang besøgte Grundtvig. I hans personlige Forhold greb hans Optræden stærkt ind. Hans gamle Vennekreds kunde i det hele ikke følge ham. Smerteligt følte han Kløften mellem dem og ham, men i Stedet for at dømme over dem bad han dem ikke vende deres Hjerter fra ham. Og naar han ogsaa over for dem aflagde sin Bekendelse, kunde han tilføje: „Men bliver du uvillig over disse mine Ord . . . da tænk paa, at den, der skrev dem, er din gamle Ungdomsven, der beder for din Sjæl som for sin egen.“ Og tabte han noget blandt sine gamle Venner, saa vandt han nye. Fra Fr. Boisen, som da var Præst i Skørpinge i det sydvestlige Sjælland — „det hellige Land“ — modtog han efter Udgivelsen af sit Skrift et langt, hjerteligt Brev med Indbydelse til at besøge ham. Besøget blev aflagt i Sommeren 1839 og indledte det Venskabsforhold, som trods alle i senere Aar endog meget alvorlige Sammenstød holdt trofast ud til Enden. Gennem Boisen førtes han ind i Omegnens troende Præstekreds, især til Emil Clausen i Gimlinge (senere Boslunde) og Ferd. Fenger i Lyngø, og sammen med dem deltog han første Gang i gudelige Forsamlinger der paa Egnen og grebes stærkt af det Samfundsliv, for hvilket han havde ført Pennen.

uden endnu selv at have været i det. Kun noget „klosterligt“ i det hele frastødte ham.

Snart opnaaede han ogsaa den Embedsforflyttelse, han ønskede. Den 25de Oktober 1840 kaldedes han til Sognepræst i Sønderomme og Houen, vist ikke uden Dronning Caroline Amalias Hjælp.

Levebrødet var smaat. Sønderomme, der nu ligger som en Oase i den jydsk Hede, var dengang temmelig øde, og Præstegaardsavlingen paa 800 Tdr. Land gav — især drevet fra 1843 af Præsten selv — kun et grumme tarveligt Udbytte. Præstegaarden var højst forfalden og nødvendiggjorde efter 6 Aars Forløb en Hovedreparation. Børneflokket steg til 8 i Tallet i disse Aar. Men den strengt nødvendige Nøjsomhed blev iagttaget, og baade Præsten og hans Kone var gode Husholdere; Venners Kærlighed hjalp jo ogsaa. Det var dog Hovedsagen, at han nu var blevet „virkelig“ Præst, som han skrev i et Vennebrev, og da han 4de Søndag i Advent blev indsat i sin Gerning og prædikede over „Hvad jeg er, og hvis Tjener jeg er“, var hans første Ord: „Saa er det da sket, hvad jeg i saa lang en Tid higede efter, hvad jeg i saa mangen Stund begærede, naar jeg foldede mine Hænder til Bøn i Herrens Navn: jeg staar i dette Øjeblik som Præst for en forsamlet Menighed“; og med salig Glæde kalder han den „min Menighed“, idet han dog tilføjer: „dersom Gud knytter Baandet imellem os.“ Under megen Følelse af sin egen Fattigdom, sin Synd og Uværdighed, men med Tak til Gud for hans Naademidlers Kraft, til ham

„— som stod ved Badet, Bordet
med Slangens Hoved under Fod“,

talte han stærke Ord om Omvendelse til Syndernes Forladelse, om Naadekaldet og Renselsen ved Kristi Blod. Hedebønderne kunde ikke overhøre dette Vidnesbyrd, og Kirken fyldtes, men der skulde Tid til at rive dem ud af deres gamle Træghed, og først det 7de Aar syntes ham at blive et Sabbatsaar, da Marken bar Frugt.

Naar Birkedals Forkyndelse i disse Aar meget ofte angreb „Statskristendommen“, saa var det ikke Statskirken som Indretning, han angreb, hvorvel han ønskede den frigjort for mange Baand, men det var den personlige Sløvhed, hvormed de fleste nøjedes med at fyldestgøre de ydre, borgerlige Krav til det at være Kristen: han brændte af Nidkærhed efter — inden for Fædrenes Kirke — at vække til levende Tro og samle om Herren selv i Aanden. Noget planmæssigt Angreb paa Statskirken laa ham nu og til enhver Tid fjernt. Da han paa denne Tid i Striden om det Mynsterske Ritualudkast — hvorefter bl. a. ved Daaben ikke Barnet selv men Fadderne skulde adspørges om Pagten — blev opfordret til at deltage i en almindelig Protest mod dette, nægtede han det med den Begrundelse, at man skulde lyde Statskirken i alt, der ikke stred mod Guds Ord. Han vilde være med til en „kraftig Protest mod det i Udkastet, der vilde afbryde vor Kirkes Forbindelse med den apostoliske Kirke“, og dertil regnede han den ovenomtalte Ændring af Pagtens Stilling ved Daaben, men det var hans Overbevisning, at „Kristne kun da tør staa op til Kamp mod Øvrigheden, naar den vil tvinge dem fra det, de ikke maa forlade, eller paabyde dem det, de ikke maa udføre: altsaa kun i den yderste Nød.“ Denne kirkelige Stilling indtog han til sin Død.

Snart var han et Midtpunkt for Bevægelsen paa sin Egn i en stor Omkreds, Det laa i hans Personlighed, hans Ord; at „organisere“ laa ikke for ham, hvorvel han havde en veludviklet, fin Takt for al nødvendig Ordning til Livets Tarv. Den 27de Oktober 1841 samlede han første Gang i sin Kirke og Præstegaard en stor Kreds af Præster og Lægfolk for at stifte en Missionsforening som Afdeling af det danske Missionselskab. Tanken fødtes hos ham ved Overværelse af et Møde i den sydvestsjællandske Præstekreds i Hyllested ved Holsteinborg. Birkedal prædikede selv over den dobbelte Tekst: Jesus græd over Jerusalem og Ordet:

„Gaar ud i al Verden o. s. v.“ Paa Himmelfartsbjergtet slukkes den Graad, som vækkes, naar vi fra Betragtningens Bjerg ser ud over den faldne Jord. Fra hint Bjerg fløj Evangeliet ud fra Folk til Folk som en Fugl, der sang om Retfærdighed og Fred fra Gud i Kristus Jesus, saa „hvert levende Menneskehjerte selv blev en Fugl, der svang sig paa Bønnens Vinge til Himlen.“ Blandt de tilstedeværende var Præsten H. Sveistrup fra Nørup og Lægprædikanten Peter Larsen Skræppenborg fra Dons, hvilke to Mænd denne Dag første Gang mødtes med Birkedal. Missionsforeningen dannedes og holdt aarligt to Møder, et i Vejle- og et i Ringkøbingegnen, og Sveistrup siger, at de, navnlig mens Birkedal var deres Leder, virkede til megen Oplivelse i store Kredse. Birkedals Missionssalme: „O Herre Krist! din Stjerne staar“ stammer fra denne Tid.

Dette Møde gav Stødet til, at ligesindede Præster paa Linien Ringkøbing—Vejle dannede et „Broderkonvent“, hvori Birkedal første Gang befandt sig i en Ring af samstemmende Præstevenner. Men samtidig deltog han med Iver i det stedlige Herredskonvent. I dette oplæste han den Afhandling, som i 1843 udkom under Titlen: „Kirkeaarets Evangelierække som et Spejl for den kristelige Livsudvikling“, et Skrift, som skaffede ham et Takkebrev fra Grundtvig, der her fandt „en ny Skønhed hos en elsket Genstand“ og skriver: „Ved at læse Deres Bog og se tilbage paa den Ensomhed, jeg i visse Maader gennem en hel Menneskealder har vandret i, føler jeg ret, at Moses af Hjertets Grund baade kunde og maatte sige: gid alt Herrens Folk var Profeter, saa Herren gav sin Aand over dem!“ — I disse Aar arbejdedes der stærkt paa at faa den saakaldte „evangelisk-kristelige“ Salmebog afløst af en anden. En Erklæring, affattet af Birkedal og undertegnet af alle Konventets Præster, og som gik ud paa, at kun en helt ny Salmebog kunde tilfredsstillende den danske Menighed, indrykkedes i „Berlingske Tidende“. Kancelliet paalagde i

den Anledning Biskoppen at tildele disse Præster en Irettesættelse, fordi de havde kritiseret Regeringen i et offentligt Blad. Birkedal alene — de andre vilde ikke med — tilbageviste Irettesættelsen i en Artikel i „Fædrelandet“: ingen Lov forbød dem at fremkomme med en saadan Erklæring; en Tilrettevisning kunde kun gives Embedsmænd, naar de gør sig skyldige i et lovstridigt Forhold, og Kancelliet var ingen lovgivende Magt. Tiltalt for en Provsteret, blev han frikendt af Landemodedommen, idet han dog idømtes Sagens Omkostninger. Den ædle gamle Biskop Tage Müller, — der om Birkedal sagde, at han vilde ikke undvære ham i sit Stift, men at, skulde han have flere af hans Slags deri, kunde han ikke være Biskop — havde staaet som Værn for kristelig Ytringsfrihed.

Efter 1841 kom Peter Larsen i et nøje Forhold til Birkedal. Det var et Vidnesbyrd om den Fordomsfrihed, som dengang fulgtes med det kristelige Liv og som en senere Tid synes at have tilsat, at en Pietist, som Peter Larsen endnu da maatte kaldes, uden Mistanke kunde søge Birkedals Forkyndelse og personlige Paavirkning. De kunde brydes haardt, men under den gensidige Oprigtighed vandt de begge, Peter Larsen Klarhed i Evangeliets Lys, Birkedal fornyet Kærlighed til de troende Lægfolk. Naar Peter Larsens hvide Heste Søndag Morgen saas gennem Præstegaardens Port, kom der, siger Birkedal, „Søndagsliv og Søndagslys“ til ham paa den fattige Hede. Jævnligt kom ogsaa Birkedal til Dons og talte i Peter Larsens gudelige Forsamlinger, der kunde tælle flere Hundrede Mennesker; det er „et smukt Træk,“ siger han, „af de opvakte i Danmark, at de saa gerne vil træde i Forbindelse med de troende Præster, der vil give sig af med dem.“ — Birkedals Syn paa de gudelige Forsamlinger var fra Begyndelsen dette, at de var et Nødmiddel under en syg Tilstand i Kirken. Han følte gennem dem et Pulsslæg, der vidner om, at Hjertet dog lever endnu i Menigheden. Dog advarede han Læg-

folk for „Ordets Udlæggelse i Enetaler“; de var ikke aandeligt udviklede til at kunne undgaa de falske „Piringsmidler“ (et Udtryk, som i sin Tid satte Peter Larsen i Fyr og Flamme). Men naar man vilde søge „Guds hellige“, Samfundet af troende Mennesker, — hvor skulde man saa finde det uden blandt dem, der søgte sammen paa Troens Grund! — C. J. Brandt fandt, at Birkedal her sammenblander Forsamlingerne og Kirken, i hvis store Fællesskab man dog maatte søge de helliges Samfund. Birkedal fralagde sig at have overset dette, men holdt fremdeles paa, at andetsteds end i Forsamlingslivet var det umuligt at finde et „aabenbarligt Tros- og Samfundsliv“. Brandt fik vel ogsaa Ret af Birkedal, naar han endte Striden med at sige, at Forsamlingerne „for mange enkelte kan have været et Redningsmiddel, men de var langt fra at give et Billede af de helliges Samfund.“ Birkedals sidste Udtalelse om de gudelige Forsamlinger, som — i Erindringen om hin Strid med Brandt — fremkom i hans „Personlige Oplevelser“, gaar ud paa, at de „havde vistnok en berettiget Plads ved den levende Tros Gennembrud i Folket, men de var ogsaa kun et Overgangsled og kunde ikke fastholdes uden betænkelige Følger.“ En senere Form for disse — den indre Missions — viste ham disse betænkelige Følger. — En enkelt urolig og grublende Sjæl, som søgte og fandt Troens Fred hos Birkedal, maa nævnes. Det var den 23aarige Bondekarl, Niels Jokum Terman- sen fra Vejen Sogn. En hel Sommernat var han vandret hjemmefra til Sønderomme, ved Solnedgang næste Aften var han hjemme igen; men imens havde han oplevet sit Livs „betydningsfuldeste Time“, først i Kirken og siden i Præstens Studerekammer. Da Terman- sen 11 Aar efter (1858) første Gang var valgt til Folketings- mand, besøgte han atter Birkedal i Ryslinge og kunde da fortælle ham om, hvad han tog med sig sidst.

Men det er for alle Herrens tro Tjenere saaledes, at, jo større Dræt han vil bruge dem til at drage, des mere

Behov har de for den Ydmyghed, hvori de maa skyldte ham alt og dem selv intet. Birkedal fornåm, hvad der fattedes ham heri, og saaledes gik det til, at han kom til at bede denne Bøn til Herren: Kan du ikke faa Bugt med mit haarde Hjerte uden gennem en stor og stærk Trængsel, saa send mig den; tag, om du vil, min Lykke fra mig, naar du blot vil give mig din Salighed! Og han blev taget paa Ordet. Han stod i sin fulde Manddomskraft og havde hidtil ikke kendt til Sygdom. Saa var det en Søndag i Hoven Kirke i Begyndelsen af 1847, han stod paa Prædikestolen og følte sig baaren højt oppe, som var han selv Fuglen fra Paradisets Kyst, der kom med dejlige Blomster til den fattige Hede, at han med eet sank sammen og knap havde Kræfter til at sige Amen. Han har aldrig kunnet forklare sig denne Sygdom, der fra nu af fulgte ham, uden som i egentligste Forstand et Svar af Herren paa hin Bøn. Luther har sagt: „Det er to Ting, at føle og at tro; Troen er saadan, at den intet føler . . . men Følelsen gaar ikke ud over, hvad man kan fatte med Fornuft og sine Sanser . . . derfor er Følelsen mod Troen og Troen mod Følelsen.“ Birkedal kom nu ind i den Skole, hvor dette skal læres. Hans Naturs stærke Begær efter at smage Naaden i Synets Henrykkelse blev utilfredsstillet under Sygdommens Tryk; han maatte nøjes med at holde Naaden fast i Troens Kamp paa lignende Maade som Apostelen Paulus, da Pælen mærkedes i hans Kød efter de store Henrykkelser og han lærte, hvad det vil sige, kun at rose sig af sin Skrøbelighed, at Guds Kraft kan fuldkommes i den.

I „Tusmørkestunden“, et Digt fra Efteraaret 1852, har han beskrevet sin aandelige Tilstand i de sidst forløbne seks Aar som en Tilstand af „Lys uden Varme“, idet han dog godt vidste, at det ikke var „Helvedes Kval“ men en Ildovn, han skulde lutres i, og han har deri fortalt om den Trøst, han fandt, da han endelig en Gang følte Varmen og fik Luft i Taarer, hvorigennem han „saa Guds Søn“. Fra hine Taarer i Tusmørke-

stunden er hans Sang: „Jeg fik en Trøst, da Byrden tungest laa“ udsprungen; til hine seks Aar maa vi hen, naar vi skal forstaa, hvad han synger i den Sang, jeg engang har kaldt „Rimkrøniken“ om hans Liv:

„Jeg saa ham som Mand i den modnede Sommer,
da Synderen skjælv for den hellige Dommer,
da Hjertet slog tungt og min Isse var sænket
og Dødstanken strengt havde Livsmodet lænket“,

og Taarerne med Trøsten, han fik den 27. Oktober 1852, forklarer det i denne Sangs sidste Vers gentagne: — først da!

Og saa var det dog inden for disse seks Aar, at baade hans navnkundige Prædikensamling „Synd og Naade“ kom frem, og at han begyndte sin — som det senere viste sig — i hele det danske Kirkeliv saa indgribende Præstegerning i Ryslinge paa Fyn, hvorom straks nedenfor. „Gud giver sin elskelige Ven det i Søvn.“

Men inden vi forlader med ham Sønderomme, endnu et lille Ord om Birkedals Stilling til Kirkeforhandlingerne paa den grundlovgivende Rigsdag. Ved den „danske Folkekirke“ i Grundlovsudkastet maa Ministeriet have tænkt sig den „dansk lutherske Statskirke“ (efter Kongeloven). Den kristne Kirke selv kan aldrig blive nogen „Skabning af Folket“, og, vil man blot indrømme Religionsfrihed i Landet, er der fra Kirkens Side ingen Grund til at protestere mod en „Ombytning af den herskende Kirke i Danmark med en anden“. I Kongeloven har Kongen forpligtet sig over for Folket, ikke over for Kirken, og, enes nu blot Konge og Folk om en ny Kirkeform (en hvilken som helst „Folkekirke“), saa er den gamle lutherske Statskirke dermed lovlig opløst og der fattes os enhver Grund til at bestride Retmæssigheden deraf. Kirken kan „ikke gøre Fordring paa særegen Beskyttelse af Staten, fordi den overhovedet ikke bestaar ved Staten.“ Men, enes Konge og Folk om at ville bevare den lutherske Kirke som den danske Folkekirke, saa kan denne paa den ene Side ikke anerkende en Kirkeforsamling, der ikke

staar paa den augsburgske Bekendelses Grund, for repræsenterende sig, og maa paa den anden Side, som Statskirke under en ny Form, fremdeles hævde sig den Selvstændighed over for Staten, som hører med til „den sande Jesu Kristi Kirkes“ Væsen paa Jorden.

At Birkedal ønsker en Overenskomst mellem Konge og Folk paa denne sidste Grund, er klart nok af hans Udtalelser (fremkomne paa et Konvent i Viborg 1848), Hvorledes han blev Forkæmper for Kirkens Selvstændighed over for Staten, og ad hvilke Veje Udviklingen foreløbig kom til at gaa, vil det følgende komme til at fortælle om.

Træt af den dog forholdsvise Ensomhed, den jyske Hedenaturens Goldhed og Uvejbarhed, længtes Birkedal, Møenboen, mod den danske Ønatur med de mildere Forhold. I Begyndelsen af 1849 kaldedes han til Sognepræst i Ryslinge paa Fyn. Da Vejen over Frederits i dette Foraar var spærret paa Grund af Krigsbegivenhederne, maatte han lade sig sætte over fra Juelsminde til Bogense. Hans Familie blev i Sønderomme til ud paa Sommeren og maatte der døje den fjendtlige Indkvartering.

Hans Navn var gaaet forud for ham selv, og til hans Indsættelse 4de Søndag efter Paaske strømmede Folk til fra nær og fjern. Den gudelige Vækkelse paa Fyn fra 1820—30erne havde sat sine Spor rundt om paa Øen, og Fynboerne bliver ikke længe hjemme, naar der er noget, der vækker Opmærksomheden. Ryslinge Sogn var selv saa temmelig uberørt af Vækkelsen. Det var ærbart og tilfreds med sig selv i denne sin Ærbarhed. En af Birkedals nærmeste Formænd, den senere Biskop H. Laub, havde hverken kunnet træde i Forhold til Forsamlingsfolkene eller vække noget Liv ud fra Kirken; han stillede sig frisindet over for hine, men øn-

skede selv at være „aldeles fri“. Birkedal havde let for at mødes med dem, hans Ord mødte deres Trang, og snart dannede de en fast Stok og blev saa talrige i Ryslinge Kirke, at Sognebeboerne klagede over, at de fortrængtes af de fremmede fra deres efter Hartkornets Størrelse nummererede Stole. Ryslingerne selv vrededes i deres Selvretfærdighed paa den nidkære Evangelist, men de vilde dog beholde deres Stole; ti de kunde ikke lade være med at høre. Ogsaa tidligere havde troende Præster samlet de vakte i deres Kirker (saaledes H. Agerbek, Forfatter af Salmen „Uforsagt, vær paa Vagt“, i Espe, ikke langt fra Ryslinge); men det var først Birkedals Forkyndelse ud fra Kirkeordet om Troens Grund, der gjorde Forsamlingsfolkene til et Kirkefolk, saa de egentlige Forsamlinger holdt op og veg Pladsen for en Kirketjeneste om Herrens egne Ord og Indstiftelser. Dog gik det ikke af uden skarpe Sammenstød med de vaktes Pietisme.

Det var ogsaa Birkedal, som drog Kristen Kold til Fyn. Kold blev i Efteraaret 1849 Huslærer for Birkedals Børn, og i Ryslinge begyndte han den lille Højskolegerning, som senere fortsattes under langt større Forhold i Dalum og Hjallesø. Dog var der ikke faa Skillepunkter mellem de to Mænd; den folkelige Filosof og den kirkelige Forkynder kunde, trods al Berøring, ikke helt falde sammen, og nogen særlig Tillid til Kold, hvad kristelig Oplysning angaar, havde Birkedal ikke. Han saa senere en Styrelse i, at Kold gik bort for Grundtvig. Men selve Højskolen og den fra den Koldske Højskole udgaaende Friskole fandt en varm Ven i ham.

At Præster havde bestridt de kristelig vakte Lægfolks Ret til at holde Forsamlinger i deres Sogne, var en gammel Historie. Det lod sig nu ikke ret gøre længer efter den ved Grundloven givne personlige Frihed. Men saa blev Striden ført over paa de kirkelige Embedsmænds Grund: maatte en Præst tale ved en Forsamling i andre Præsters Sogn uden Tilladelse af denne?

Skulde Forsamlingerne overlades Lægfolkene, hvor en Sognepræst selv ikke vilde have med dem at gøre? Birkedal, der som vi véd, ikke — som Regel — ansaa Lægmandsforkyndelsen for moden nok til at være sund, og som sikkert lededes af god kirkelig Takt, naar han stærkt maatte ønske, at de vakte netop i Folkekirkens troende Præster maatte finde Vejledere fremfor i Sekternes Ordførere, blev i Aaret 1851 af en Mand i Stige nord for Odense bedet om, sammen med Dr. Viborg i Rynkeby, at holde en Forsamling i hans Hus mod Baptisterne, der arbejdede stærkt i Sognet og ogsaa havde draget to af hans Børn til sig. Sognepræsten, Provst Hald, foretog sig intet selv. Paa mundtlig Forespørgsel syntes han først ikke at have noget imod, at de to Præster kom og talte; men det endte dog med, at han koldt frabad sig deres Indblanding i hans Sogns Sager, saa meget mere som han selv den fastsatte Mødedag var fraværende ved Landemødet i Odense. Halds Brev herom kom dog Birkedal saa sent i Hænde, at der ikke var Tid til at aflyse Forsamlingen. Den vilde alligevel blive holdt; var det da ikke bedre, at den holdtes med de to Præster som Ordførere end med tilfældig tilstedeværende Lægmænd? De rejste derop, Mødet holdtes, og Provst Hald indgav Klage. Birkedal forsvarede sin og Viborgs Færd med, at de paa ingen Maade havde gjort Indgreb i den Embedsgerning, Sognepræsten har Eneret til, men kun benyttet sig af den frie Brug af Ordet, den lutherske Kirke selv stod og faldt med, og som ikke er underlagt „noget kirkeligt Patent“, mindst i et privat Hjem, hvis Husret efter Grundloven er ukrænkelig. „Saare uheldigt var vi stillede, om vi ikke havde den Frihed til at bruge Ordet for Folkets Kirke, som alle Sekterne har til at bruge det mod denne Kirke.“ Han for sin Del vilde aldrig love at afholde sig fra lignende Optræden i Fremtiden. Foreløbig fik Sagen den Udgang, at Birkedal og Viborg fik en ministeriel Tilrettevisning for Indgreb i Sognepræstens Ret. Men dens

endelige Afgørelse blev — Lov om Sognebaandets Løsning. Kækt og varmt tilbageviste de den ministerielle Irettesættelse i et Skrift, hvis Titel tilspidsede Stridsspørgsmaalet: „Skal Præsten være Sognepave eller Menighedens Tjener?“ Afskedigelse svævede over hans Hoved. Men den selvfølgelige Menighedsret, som havde fremkaldt Forsamlingen i Stige, kunde ikke holdes nede. Kirkekommissionen i 1854, der foruden 3 af Landets Biskopper ogsaa rummede den Kirkeminister, der havde givet Irettesættelsen (Madvig), udtalte sig enstemmigt for Sognebaandets Løsning og for Menighedslemmernes Ret til at indbyde et andet Sogns Præst til at komme til Stede i en gudelig Forsamling og tale; en saadan Ret maatte „synes at være ganske naturlig“, og det „maatte ligge i Folkekirkens egen velforstaaede Interesse at benytte paa denne Maade Personlighedens Virksomhed og Indflydelse til hele Samfundets Bedste.“ Sognebaandsløsningsloven vedtoges i Rigsdagen den paafølgende Vinter og stadfæstedes af Kongen den 4, April 1855. Birkedal havde vundet den Sejrr, han gik i Kamp for 1839.

Mange i de omliggende Sogne sluttede sig nu til Birkedal som deres Præst. Men mens hans Gerning voksede, knugedes han haardt af sin Sygdom. Til en Ven skriver han i disse Aar om Ryslinge: „Et stort, uendeligt stort Kald, at sige, naar man ikke regner efter Rigsdaler, men efter Menneskesjæle, der tørster efter Livets Ord; en dejlig Egn, troende Præstebrødre ikke langt fra trindt omkring . . . en dejlig Kone, dejlige Børn . . . hvad er der da i Vejen? Slangen i Paradis, kære Østergaard! . . . først min Elendighed og Synd og dernæst min forpinte legemlige Tilstand . . . Endnu kan jeg dog prædike . . . Mit Repertoire har overhovedet aldrig været stort; det har altid kun været indskrænket til faa Ting; nu er det indskrænket til een eneste Ting: Prædiken.“

Der var dog noget mere paa „Repertoiret“. Han

elskede sit Studerekammer, læste meget og skrev flittigt. For den overvejende Del var det i disse Aar Angrebene paa den „kirkelige Anskuelse“ — et af ham først brugt Navn — der hvæssede hans Pen. Fra Begyndelsen af 1854 til midt ind i 1855, altsaa i et Tidsrum af $1\frac{1}{2}$ Aar, udkom der tre større Stridsskrifter af ham i denne Sag: „Det lille Ord af Herrens Mund og det store Ord af Mag. Zeuthens Pen“ — „Alvorligt Svar paa haard Tiltale“ (mod Præsten Hans Knudsen) — og „Dr. Rudelbach og Mag. Zeuthen i deres sidste Optræden mod os, eller Skoleterminologien mod Kirkeordet,“ For ikke senere at komme tilbage til denne Sag tilføjer jeg her hans sidste betydelige Indlæg til Forsvar for den grundtvigske Anskuelse: „Til Forsvar mod Biskop Martensens: jeg véd ikke hvad“, som udkom ti Aar efter i Begyndelsen af 1864. Ind imellem Tiden for Udgivelsen af de tre førstnævnte Skrifter foretog han en 6—7 Ugers Baderejse til Driburg i Nordtyskland uden at hente Lægedom, — han traf dernede et Par Mennesker, som fandt Trøst i Sjælenød ved hans Ord, og tænkte, det var for deres Skyld, han var kommet dertil. Hvad han sagde til den ene af dem, blev til Sangen: „Jeg fandt en Trøst, da Byrden tungest laa.“

Birkedals ovennævnte Skrifter fik stor Betydning for mange til at klare de Taager, som laa over „den saakaldte Grundtvigianisme“. Men at forklare denne ligger ikke i dette lille Skrifts Hensigt, og det kan ikke gaa ind paa nogen Udvikling af Tankegangen i dem. Overfor Zeuthen og Rudelbach hævdede Birkedal bestemt, at det Forhold, den kirkelige Anskuelse stillede Trosordet ved Daaben (med Kirkeordet i det hele) og Skriften i til hinanden, var ikke blot i det hele mere almenkirkeligt men ogsaa mere særlig luthersk end det Forhold, den „ortodokse“ Teologi opstillede imellem dem. Og overfor Knudsen, der havde bestridt den kirkelige Anskuelses Almenkirkelighed, fordi den blot bestemte det almen-

kirkelige ud fra Daaben og Daabspagten og ikke ogsaa ud fra Nadveren, gør han gældende, at Daab og Nadver i Livsudviklingen naturligvis ikke kan skilles ad, men da vi kan have Kirkesamfund med dem, der har en anden Nadveropfattelse end vi (f. Eks. den romersk-katolske Kirke), men ikke med dem, der har en anden Tro, saa er det dog alene Troen ved Daaben, der bliver Kirkens fælles Enhedsmærke. Navnlig Skriftet mod Knudsen fornøjede Grundtvig, som skrev til Birkedal: „Det er i mine Øjne ikke blot usædvanlig godt gjort til sit Brug, men det lod mig efter en opmærksom Gennemlæsning smage den rare Følelse: nu dages det!“

Og midt under Striden fik han ogsaa Tid og Kraft til at udsende første Del af sin anden Prædikensamling: „Naadens Sorg og Sorgens Naade“, der afsluttedes i 1857.

Samtidigt havde Søren Kierkegaards Angreb paa den „officielle“ Kirke og dens Præster i „Øjeblikket“ (1855) gjort et meget dybt Indtryk paa ham. Dette Angreb gik ud paa, at den bestaaende „Kristenhed“ var et „Samfund af Ikke-kristne“. At være i dens Tjeneste og kalde sig „Sandhedsvidne“ var en afskyelig Løgn. „Kristendommens Interesse . . . er: sande Kristne; Præsteskabets Egoisme forholder sig saavel for Pengefordelens som for Magtens Skyld til mange Kristne.“ For at 1000 Præster kan faa Udkommet, maa der i det mindste være en Million Kristne. Derefter indretter saa Præsterne deres Vidnesbyrd, der ligefrem er anlagt paa at „umuliggøre“ de mange Navnekristne at blive sande Kristne. Det rette „Sandhedsvidne“ maatte prædike, at der ingen Kristendom er til, og saa lide Martyriet, blive den elendige, forhaanede, udstødte. Grundtvigs Kamp for kirkelig Frihed opfattede S. Kierkegaard som en lav Bestræbelse for selv at skaffe sig Fred i og med Verden, ligesom han ogsaa kaldte det en „Misforstaaelse“, naar Grundtvig midt under „Kristendomsvrøvlet“ havde ment at finde Hold og Sikkerhed i „Menighedens Vidnesbyrd“.

Dette sidste kunde imidlertid Kierkegaard kun sige, hvis der overhovedet ikke mere var nogen Kristenmenighed til, men var den til, saa var den — trods Kristenheden og dens Daglejere — selv endnu „det store „Sandhedsvidne“, hvis ærlige Præster Herren vedkendte sig, naar deres Vidnesbyrd sigtede paa — ikke blot udvortes men indvortes — at skaffe Menigheden kristeligt frie, om end fattige Kaar her i Verden. Maalet maatte, som Grundtvig sagde, netop være at gøre disse saa frie, at „selv Søren Kierkegaard kunde været Præst i Folkekirken.“ „Her er Tummel og Stridsgang i Fædreland og Kirke,“ skrev Birkedal, „og det raver under vore Fødder: „Sandhedsvidnet“ vil frem af disse Fødselsveer, og han skal nok komme, men det gør ondt. For mig stiller det sig saaledes, at vi intet andet har at gøre end dette: at bide og vente, indtil vi ser, hvad da Vorherre vil der skal ske med os og af os. Al denne højroste, selv-syge, aandsfattige Raaben og Skrigen om Udtrædelse af Folkekirken og Frimenigheds Dannelselse er mig forhadet i min inderste Sjæl. Derfra skal visselig ikke Frelsen komme.“ Søren Kierkegaards Stormløb rokkede ikke Grundtvig og hans Venner, men vel satte det Fart i de kirkelige Frihedsbestræbelser inden for Folkekirken, især blev Præstefriheds-Spørgsmaalet brændende under den lille Strid om „Alterbogsdaaben“ i Slutningen af 50'erne, der som en Dønning af den store kierkegaardske vaktes ved C. M. Kragballes Underkendelse af Gyldigheden af en Daab, foretaget blot efter „Alterbogen“ uden Hensyn til den døbende Præsts Kristelighed eller Ikkekristelighed. I selve dette Spørgsmaal stod Birkedal nærmest imod Kragballe, men fra nu af fandt han, at til den givne Menighedsfrihed maatte der komme for Præsternes Vedkommende baade Frihed for at løftebindes paa Folkekirkens Symboler og Samvittighedsfrihed for, hvad af deres folkekirkelige Gerning de ikke uden Anstød som Herrens Tjenere kunde udføre.

For sin Sygdoms Skyld fik Birkedal i 1857 J. Schjør-

ring til præsteviet Medhjælper, gjorde en Rejse til Svejts og to Aar efter til Sandefjord Bad i Norge. 1860 udkom hans saa vidt udbredte Husandagtsbog: „Daglig Husandagt“. Aaret efter deltog han i det skandinaviske Kirkemøde i Christiania og holdt her — i P. C. Kierkegaards Forfald — en Tale, der faldt stærkt for Brystet af de norske „Pietister“ og „Ortodokse“ og vakte levende Bevægelse, men ved Slutningsfesten talte han varmt om det Fællesskab i „een Aand og eet Hjerte“, der som den „ene Røst“ i Modersmaalet forbandt alle Nordens Kristne.

De følgende Aar var ikke fri for Strid og Kamp paa kirkeligt Omraade, og tillige optoges Birkedal stærkt af de Begivenheder, der indledte Krigen i 1864 og førte til de betydningsfulde Afgørelser for ham og den danske Kirke efter denne. Men alligevel er der her som et Hvilepunkt i hans Liv, mens han efter sit Sølvbryllup 1862 sad i sit Studerekammer, lod sit Livs Minder gaa forbi sit Blik og gav dem Skikkelse i den Række af Digte, der 1865 i to tykke Bind udkom i Trykken under Navn af „En Livsførelse“, fulde af Fantasi og Inderlighed og gribende Varme, men ogsaa af Selvforstaaelse og Selvtugt. Kort efter at han havde fuldført dette Tilbageblik, dreves han ind i det, der nu skal fortælles.

Det hører ikke dette „Blad af Danmarks Kirkehistorie“ til at berette om Birkedals Deltagelse i den ydre og indre Folkekamp før og efter 1848. Kun saa meget skal medtages, som er nødvendigt til at forstaa det følgende.

Han havde sluttet sig helt til den ved Junigrundloven givne Frihed, der baade havde samlet Folket til enigt Værn i Oprørskrigen, og under hvilken det aandelige Liv havde faaet saa gode Kaar. Nu gjaldt det for ham om at bevare Danmarks Rige helt og udelt, ikke den danske

„Helstat“, der „hverken var dansk eller hel eller en Stat“, men: „Norden til Ejderen, frit og selvstændigt, Holsten over Bord!“ — som han sluttede en Tale ved det nordiske Studentermøde 1862. Han havde været et virksomt Medlem af den saakaldte „Dannevirkeforening“. Og da Dannevirke rømmedes og han mente, at, hvad der nu mest tiltrængtes, var ikke en klog Politik men et Ord, der kunde „løfte Folket op til at give sig en højere hjælpende Naademagt og Almagt i Vold, til Offer-villighed,“ fulgte han en Opfordring til i Foraaret 1864 at søge Valg til Rigsraadets Folketing. Udviklingen tog ikke Hensyn til et saadant Ord. At Monrad afløstes af Bluhme, betød lige det modsatte. Om Efteraaret holdt Birkedal den bekendte Kirkebøn: „Gud give Kongen et dansk Hjerte, om det er muligt!“ Der affordredes ham en Erklæring, men dermed faldt Sagen hen, og nogen ligefrem Del i hans Afskedigelse Aaret efter havde denne Bøn ikke. Den 9de November afgav han — selv enogtyvende — sit Nej til Freden.

Under Grundlovskampen efter Freden fastholdt han, at Junigrundloven atter var indtraadt i sin historiske Ret, og bekæmpede meget skarpt Ministeriet. Den Udtalelse, der blev Anledning til hans Afskedigelse, gjaldt et Raad, som han vilde, at dette (han bemærkede udtrykkeligt, at han ikke talte om Kongens „personlige Stilling“ eller „Mening“), for at bevise sin Danskhed, skulde have givet Kongen: enten at stille sig i Spidsen for Hæren til Kamp for Danmarks Ære og saaledes vinde sit Kongenavn som mere end „en Prins af en Protokol“, eller, om han ikke havde kunnet det, at nedlægge sin Krone, f. Eks. til Bedste for Kong Carl den 15de af Sverrig-Norge. „Kronens Værdighed“, skrev den lidt senere Kultusminister Rosenørn-Teilmann, en Birkedal for øvrigt velsindet Mand, til ham, var blevet krænket. Birkedal var stødt sammen med „Kongemagten“, og i dette Sammenstød var det ham, den enkelte, der maatte

„bøje sig“. Under 22de September 1865 resolverede Kongen hans Afskedigelse fra Ryslinge Sognekald.

Da D. G. Monrad afskediges i 1854, skrev Birkedal, at en Afskedigelse af en Præst af politiske Grunde uundgaaeligt vilde drage kirkelige Følger efter sig, naar den traf en Præst, der stod i et andet Forhold til Menigheden, end denne havde gjort.

Dette Tilfælde var nu indtruffet. Birkedal stod i et uopløseligt Forhold til den store Menighed, der havde samlet sig om ham. Dette Baand var knyttet i Kirken og ikke i Tingsalen. Skulde denne Menighed sættes ud af Folkekirken Samfund, fordi dens Præst mistede den kongelige Anerkendelse som Sognepræst i Ryslinge? Var Menighedens kirkelige Ret betydningsløs over for Regeringens politiske? Var dette den danske Folkekirkes Mening?

Det var et rent kirkeligt Spørgsmaal, som her forelaa. For saa vidt var det en blot Tilfældighed, at det var af politiske Grunde, Birkedal var afskediget. Sammenblandingen af det kirkelige og det politiske laa ikke paa Birkedals og hans Menigheds Side, men paa deres, som krævede Menighedens Underkastelse under en blot og bar politisk Regeringsakt.

Den stærke Ophidselse i den vilde straks have ført til Udtrædelse af Folkekirken og Dannelse af en Frimenighed, hvis Birkedal ikke havde holdt igen. Ogsaa Grundtvig tilraadete Udtrædelse og Frimenighedsdannelse, hvis Regeringen ikke vilde indrømme Birkedal Ryslinge Sognekirke til deri frit at betjene sin Menighed. Men Birkedal vilde ikke foretage noget Skridt til at bryde med den danske Folkekirke. Uklar over, hvorledes han skulde kunne forlige dette med, at han heller ikke vilde forlade sin Menighed, rejste han, efter at have holdt Afskedsprædiken, i Begyndelsen af Oktober ind til Rigsraadet, hvis Folketing demonstrerede med at vælge ham til anden Vicepræsident. Enkedronning Caroline Amalia bad ham tale med Biskop Martensen, og i denne Samtale tog

han sin Beslutning: han vilde blive ved at udføre sin Præstegerning helt og fuldt i sin gamle Kreds som tidligere, — hvortil han jo hverken behøvede Sognekirken eller Sognekaldets Indtægter —, og kun ved et kirkeligt Magtbud vilde han lade sig sætte ud af Folkekirken. Denne „Lystanke“, som han kalder den, kom som ved en pludselig Indskydelse til ham, men den stod i god Sammenhæng med hans hele kirkelige Livssyn. „Det maa opstilles som Grundsætning,“ skrev han i 1849, „at den sande Jesu Kristi Kirke paa Jorden staar selvstændig lige over for Staten, og at den ikke taber denne sin nødvendige Selvstændighed derved, at den gøres til Statskirke“, d. v. s. ogsaa inden for Statskirken maa Menighedens Selvstændighed i dens egne Sager anerkendes. Da Birkedal gjorde Grundtvig bekendt med sin Beslutning, billigede denne den aldeles.

For nu heller ikke egenmægtigt at tvinge den frie Menigheds Ret i Folkekirken igennem, besluttede man sig, under Birkedals Indflydelse, til at gøre alt muligt for at formaa Regeringen til at genindsætte ham som Sognepræst i Ryslinge. Selv indgav han Ansøgning derom og paakaldte i denne den „kongelige Naade og Mildhed“ som den, der „ikke har villet fornærme Deres Majestæt“; for Samvittighedens Skyld tør han ikke høre op med sin præstelige Tjeneste, men han maa forsøge alt for at undgaa mulige Farer; først da tør han stole paa Guds Velsignelse, naar Forsøget desuagtet mislykkes. En Deputation fra Menigheden afvistes; selve Stedets Provst bad i Kirkebønnen, da han indledede Vakancen, om at Ryslinge maatte faa sin Præst tilbage, men modtog derfor en Irettesættelse, og Birkedals Ansøgning lagdes til Side.

Samtidig — efter Rigsraadets Hjemsendelse — begyndte han en Søndagsgudstjeneste først i en Nabogaard til Præstegaarden (Kl. 1, for ikke at hindre Gudstjenesten i Sognekirken) og, da den havde for lidet Rum, i Præstegaardens Tærskelo, der indrettedes som Kirke. Paa den med Grangrene opklædte Langvæg stod Prædike-

stolen; mod Øst var der oprejst et Alter, bag hvilket der paa Væggen hang to store Dannebrogsgflag med et paa-hæftet stort Kors af Grankviste over en Afbildning af Correggios „Hellige Nat“; som Døbefont brugtes et smukt Fad af Biskuit. Her blev Gudstjenesterne holdt lige til 1ste Søndag i Fasten det næste Aar. Ovre i Dons var gamle Peter Larsen blevet stærkt bevæget af Birkedals Afskedigelse; han var rede til at træde ud af Folkekirken, danne en Frimenighed og tage Birkedal til Præst, der da skulde betjene baade Ryslinge- og Donskredsene; men dels vilde næppe mange i den sidste Kreds følge ind i Frimenigheden, dels vilde det jo ogsaa blive en uoverkommelig Opgave for Enkeltmand at være Præst baade i Jylland og paa Fyn. I nogle Aar kom Birkedal jævnligt til Dons, prædikede og tog til Alters, men derved blev det ogsaa. Peter Larsens oprindelige Frimenighedstanke strandede jo ogsaa paa Birkedals Modstand mod den.

Regeringen, som ikke blandt de to Ansøgere til Ryslinge fandt nogen passende, henvendte sig til Johannes Clausen, bekendt som Medstifter af „Kirkelig Forening for indre Mission“ 1861 og som Feltpræst i 1864, med Anmodning om at søge det. Clausen, der havde Lyst til at prøve de rørte Vande i Ryslinge, søgte det, om end med Frygt og Bæven. Gamle C. F. Rønne i Høve, Indre Missions Formand, fraraadede ham det stærkt og paalagde ham i hvert Fald at gøre det til en Betingelse, at han maatte overlade Birkedal Ryslinge Sognekirke til Afbenyttelse. V. Beck lagde ham alvorligt paa Sinde ikke at træde fjendtligt op mod Birkedals Folk og raadede ham til „venlig Samvirken om det, som I dog er enige om.“ — Clausen, som kaldedes den 8de Januar 1866, tilbød Birkedal at benytte Kirken og blive boende i Præstegaarden, mens han selv vilde søge anden Bopæl. Med Tak afslog Birkedal begge Dele, det første, fordi det jo straks vilde blive forbudt af Regeringen, det andet, fordi han ikke vilde optage den Clausen med Rette til-

kommende Bopæl. Birkedals gamle Ven, Proprietær H. Langkilde til Langkildegaard og Boltinggaard, tilbød ham denne sidste Gaard til midlertidigt Ophold, indtil Menigheden havde faaet bygget Kirke og Præstegaard, og dertil flyttede han saa med Familie den 11. Februar. Laden paa Boltinggaard afløste Tærskeloen i Præstegaarden som Kirke.

Den 18de April nedlagdes Grundstenen til Frimenighedskirken. Birkedal sammenlignede i sin Tale Folkekirken med Nazaret og hans og hans Venners Stilling med Barnets, der af Forsømmelighed en lille Stund var ladet ene, mens det dog paa sine egne Veje var „i Faderens Gerning“; gerne vilde det hjem igen til Nazaret, men som Marias og Josefs Behandling af det efter Hjemkomsten dertil sikkert var en anden end før, saaledes vilde vel ogsaa Folkekirken Nazaret fra nu af give Menigheden større Frihed, idet der saa ogsaa kræves noget af os, nemlig „at vi med Forstand véd, hvad vi maa ville, uden at kræve mere end dette.“ Hvorfor Kirken fik Navn af Nazaretkirken, er her forklaret. Efter Birkedals Hjemkomst fra en Sommerrejse i Norge — hvor han bl. a. for første Gang mødtes med Bjørnstjerne Bjørnson, der takkede ham for, at han havde været med til at „højne den nordiske Bevidsthed hos utallige, ogsaa hos mig“ — blev den færdigbyggede Kirke indviet, i Overværelse af 30 Præster og en Forsamling paa c. 1600 Mennesker, den 8de August. Med Tekst fra Bileams Velsignelse udtalte Birkedal Haabet om, at ogsaa her skulde baade den kolde Statskløgt og den stive Højtidelighed nødes til at velsigne dem, der kun, om end som de „allerbageste“, vilde dele Lejrplads sammen med hele Guds Menighed i Folkekirken. — Tillige talte Fr. Bojsen, L. Helweg, M. Melbye og Kr. Køster, og Grundtvig (i Forening med G. Busck) telegraferede: „Ønsker Guds Velsignelse til Indvielsen af Ordets Hus!“

Spørgsmaalet om Frimenighedens Stilling til Folkekirken skulde naturligvis afgøres af Statsmagten. Birke-

dal, som i sin Embedsgerning afholdt sig fra at udføre borgerlige Handlinger som Brudevielse og Begravelse og kun indlod sig paa at udføre rent kirkelige Handlinger som Daab, Nadver og Konfirmation, blandede sig slet ikke i den politiske Side af Sagen. Et privat Lovforslag om „Dannelse af Valgmenigheder i Folkekirken“, som i Foraaret 1867 indbragtes i Folketinget af H. Carlsen, B. Christensen, Høgsbro, Jens Jørgensen og P. Schjørring, mødtes i dette af almindelig Velvilje og toges fra nationalliberal Side i Forsvar af Mænd som Hall og Casse. Imod det stillede sig de 6 af Landets 7 Biskopper og den langt overvejende Del af Præsteskabet. Martensen imødesaa „Folkekirkens Opløsning“ og „amerikanske Tilstande“ som Enden paa denne Tilstand og saa ikke mindre end en „Omstyrtelse af de gamle Grundvolde for Retsbevidstheden“ i det, der foregik. En Modadresse mod Forslaget underskrevs af 800 Præster og 70,000 Lægfolk. Landemoderne fulgte deres Biskopper, og de 6 af dem udtalte sig i Sommerens Løb imod det. Regeringen (Grev Frijs) optog det imidlertid paa sit Program og forelagde det selv i Efteraaret, efter at have formaaet Biskop P. C. Kierkegaard til at tage Pladsen som Kirkeminister. For Kierkegaard var Valgmenighedsloven et „Offer“, men et nødvendigt Offer, der maatte bringes. „Førelser, der laa uden for menneskelig Beregning, havde ligesom drevet os ind paa den foreslaaede Vej.“ Man maatte knytte den nye Udvikling fast til Folkekirkens gamle Ordning og derved hindre en Sprængning af den. Da Madvig fandt, at Kierkegaards Standpunkt stod i et misligt Forhold til „Logikken“, svarede denne med en Henvisning til, hvad han kaldte „Forholdenes Logik“. Syg og træt afgav Kierkegaard sin Portefuille til Provst Aleth Hansen i Marts 1868, men nu gjorde Regeringen Sagen til et Kabinetsspørgsmaal, og da Landstinget, hvis Modstand alt stod paa, ikke turde tage Følgen af en Nægtelse under disse Omstændigheder, bøjede det sig og vedtog Loven den 28de April.

Ryslinge Frimenighed vendte som anerkendt Valgmenighed tilbage til Folkekirkens „Nazaret“ med Glæde. Og den vendte tilbage med dette vundne, at det aandelige Forhold mellem Præst og Menighed, der er knyttet ved Herrens Ord, ogsaa i Folkekirken skal have større Magt end Statens rent politiske Forhold til sine Embedsmænd. At dette er en Vinding for Kirkelivet i det hele, kan ikke betvivles. Var der givet tabt i hine Dages Strid, vilde Kirken let have tabt for meget. Hvad der vandtes, er den danske Folkekirkens ejendommelige Tilskud til luthersk Kirkeudvikling i det 19de Aarhundrede. Det vil være umuligt at nægte, at det er et lille Rodskud af Martin Luthers Kirketanke, som nu først satte Spire efter mere end 300 Aars Forløb.

Hvad Birkedal gennemkæmpede i disse Aar, er det betydningsfuldeste i hans Liv. Gennem en kort Brydning med de gamle Forhold paa Stedet, gled alt snart ind i et sundt og roligt Leje, takket være baade Birkedals og Clausens Kristensind. Hvem der vil lære det aandelige Liv at kende, som bar den første danske Valgmenighed, bør ikke forsømme at gennemlæse en Samling af Birkedals Prædikener fra disse Aar, som udkom efter hans Død¹⁾. Hans Forkyndelse havde i en sjælden Grad præget hans Kreds af Tilhørere. Fra de samme Aar er ogsaa hans Konfirmandundervisnings-Bog: „Den hellige Historie og Troen“ og hans norske Novelle: „Kirkeklokkeklangen i den norske Dal“, en Bog, der endnu stadig oplægges, og hvorom en norsk „Skriftteolog“²⁾ (saaledes nævner han sig selv) saa sent som forgangen Aar (1901) skrev, at „mange Øjne vil dugges, før de lægger den bort.“

¹⁾ „Livets Ord og Ordets Liv“, udg. af Rs. Hansen og Lavrids Nyegaard 1894.

²⁾ Præsten J. Jansen i norsk „Morgenbladet“ 10/9 1901.

Jo mere Ryslinge-Kredsen var præget af Birkedals aandelige Personlighed, des mindre skulde man tænkt, at nogen større Uoverensstemmelse kunde opstaa. Sikkert var den Tanke langt borte fra dem i Aarene 1868—70. Man var paa Idasletten og legede Guldtavl. Da blev Spydet slynget ind iblandt dem.

Det var „Politik“, der kom dem imellem. Den allerstørste Del af Menigheden gik med „det forenede Venstre“, der dannede sig i 1870, men Birkedal angreb stærkt denne Partidannelse i et lille Skrift „Grundtvigianismen og det forenede Venstre“ ud fra det Synspunkt, at „ikke Overmagt i Tal, men Aandsmagt er virkelig Overmagt“, saa at, hvad vi vandt „paa Grund af Stemmetal i disse eller hine Former for Frihed og Folkelighed, det staaer vi Fare for at tabe i „Folkeindhold“ ved en falsk Alliance mellem Aand og Kød.“ Saa bittert som denne Strid i en Aarrække førtes i Landet, og saa afgørende som Birkedal lagde sin stærke Personlighed ind i den midt i sin egen Kreds (tre Gange stillede han sig i den til Valg til Folketinget, vis paa Nederlaget, blot for at afgive sit Vidnesbyrd), behøvedes der hele Styrken i det gamle Hjertebaand, for at ikke Forholdet mellem ham og Menigheden skulde briste ved det første Stød. Det brast ingenlunde, og i en vis Forstand blev det trukket stærkere i Striden. Men til Tider tvivlede han; det kunde hænde, at Kirkebesøget forbigaaende indskrænkedes, og nogle folkelige Foredrag, han en Vinter holdt over Danmarks Historie med stærke Sidebetragtninger til Nutiden, og som han fra Højskolen havde henlagt til Forsamlingshuset for ikke at skade denne, maatte han standse af Mangel paa Tilhørere. Var han saa syg og træt tillige, fristedes han til at nedlægge sin Gerning, saa meget des mere som han i sit Mismod da kunde anklage sig selv og sin egen Forkyndelse for medskyldig i det Forfald, han syntes at se indtræde, og frygtede for, at det Ansvar, han derfor dobbelt følte til

nu ikke at forsømme at staa mod Strømmen, skulde gøre Spliden mellem Venner ulægelig. Der fejledes paa begge Sider. Men Birkedal tog vist ikke fejl, naar han klart fornå, at den nye Udvikling betød en Skrinlæggelse af den Folketanke, de bedste af Grundtvigianismens Mænd havde knæsat før og efter Aarhundredets Midte. Han blev saa for sin Del staaende, hvor han havde staaet, han ændrede ingen politisk Overbevisning. Han vilde kun ikke i Parti med det uensartede, og han misbilligede det nye Partis hensynsløse Midler, ligesom han ogsaa nærede en stærk Frygt for, at den politiske Lidenskab skulde svække Kraften i Menighedens Kristenliv. Begyndte man først at sænke Højdemaalene for Folkelivet, vilde Kristenlivets Højdemaal ogsaa snart sænke sig.

Faren syntes ham at vokse, da Bjørnson i 1872 lovprieste den tyske Kæmpes „stærke Salmer“ i den franske tyske Krig og opfordrede Danmark til uden Betingelser at forlige sig med Tyskland og opgive sit „Had“. Vil han ogsaa „tage det Stykke af vor Daabspagt fra os, hvor vi lære at hade?“ spørger Birkedal i et Stridsskrift ved denne Lejlighed: „Norden, Tyskland og Bjørnstjerne Bjørnson“. Det skete virkelig. Nogle Aar efter fremkom Bjørnsons Angreb paa „Helvedsstraffene“ og hans Afhandling „Om Religionsforkyndelsen“ (i „Opplandenes Avis“, se „Dansk Kirketidende“ 1877 Nr. 15), der jo havde den Hensigt at tage Forsagelsens Ord ud af Daabspagten: der var ingen Djævel og intet Helvede til, og det var Nutidskristendommens Ruin at fastholde dette. Man kan ikke væрге sig mod den Tanke, at Birkedal virkelig har set ret, naar han sporer en Sammenhæng mellem det betingelsesløse Forlig med en Folkefjende og det lige saa betingelsesløse Forlig med en Sjælefjende. Den ud af en saadan Betragtning fødte Fredstanke var ham imod. Almagten hos den Sandheds Gud, der har sat Grænsepæle mellem godt og ondt og Fjend-

skab mellem Kvindens og Slangens Sæd, fortrøstede han sig til tvært imod den Verdensmagts Almagt, Bjørnson priste under Navn af Nutidens Kultur, og selv Nederlagene i hin Strid var ham større Sejre end alle de, der vandtes paa den anden Valplads.

Birkedals Ord i denne Strid havde dog ikke ret Magt til at naa den yngre Slægt i dens Helhed, af hvor stor Betydning de end var for enkelte. I to Retninger fik han dog i sine ældre Aar Lejlighed til at sætte varige Spor.

Den første Sag gjaldt Sønderjylland. Da de sidste danske Præster maatte forlade det, følte Kirkenøden haardt dernede, og der var Sønderjyder selv, som længtes efter at kunne dele de friere kirkelige Kaar, deres Landsmænd norden Aa havde vundet. Da der fra tysk-kirkelig Side naturligvis ikke var Tale om nogen Hjælp dertil og den danske Folkekirke som saadan selvfølgelig heller ikke kunde blande sig i Sagen, gik Birkedal ind paa som „Præst i den hellige, almindelige Kirke“ at præstevie Cornelius Appel for en Frimenighed i og om Rødding. Præstevielsen fandt Sted paa Askov Folkehøjskole den 30te Juli 1874 under Overværelse af 13 danske Præster, „et af mit Præstelivs bedste Blomster,“ sagde Birkedal i Vielsestalen, „som aldrig skal tabe sin Duft for mig“, idet han betonedede, at det var „Nødstider og Nødstilstande“, som havde ført dem til denne Gerning. Den Provsteretssag, som paafulgte mod ham og de andre deltagende Præster, fordi de havde indladt sig paa at bruge den Biskopperne alene tilkommende Ordinationsret, endte vel med en Højesteretsdøm, der dog satte Straffen til det lavest mulige, men dels kunde Birkedal med Rette føle sig overbevist om, at han kun havde benyttet sig af en kirkelig Ret, Reformationen havde godkendt, dels havde han intet Indgreb gjort i sin kirkelige Øvrigheds Ret i en Sag, der laa ganske uden for dens Omraade, og dels kunde han trøste sig med, at

der nu var brudt Is for et frit dansk Kirkeliv under Ørnebanneret ad denne eneste fremkommelige Vej. „Skal vi dømmes for den(ne) Gerning“, sagde han i den Tale, hvormed han selv forsvarede Sagen for Højesteret, „da vil de ædle danske Mænd her i Retten ikke fortænke os i, at Gerningen bliver os dobbelt kær og dyrebar som enhver god Sag, der har kostet noget, og for hvilken vi har maattet lide.“

Den anden Sag er Santhalmissionen. Birkedal blev Formand for den Understøttelseskomite, der dannede sig efter Missionær Børresens første Ophold i Danmark i Slutningen af Halvfjerdserne og vedblev at være det til sin Død. Med stor Nidkærhed og Varme arbejdede han i denne Missions Tjeneste. Vi husker hans Arbejde for Missionssagen i Sønderomme-Tiden Det var senere blevet afbrudt, ikke blot af tilfældige Grunde, heller ikke fordi Kærligheden til den var blevet kold i ham, men fordi, som han sagde ved et Møde i København 1878, vi hidtil ikke havde forstaaet „at begynde ret“. Men Santhalmissionen saa han paa som en Begyndelse, der „kommer til os og kræver Hjælp til Fortsættelse og Fuldendelse“, som et „Tilbud“, der var „Naade fra Gud.“ Eet ængstede ham fra først af: Santhalmisionærernes Stilling til Daaben: Skrefsrud havde jo ladet sig gendøbe, og Daaben derovre var hidtil udført uden Pagten. Men da Børresen sidste Gang paa denne Rejse var i Birkedals Hjem og han ved Afskeden i Stuen havde holdt en inderlig Bøn og Birkedal derefter sagde til ham: „Ja, nu har vi lært meget af Dem, Børresen! men jeg tænker ogsaa, De har lært noget af os,“ og saa nævnede Pagtens Sammenhæng med Daaben, fik han Birkedals hjertelige Favntag for sit Svar: „Ja, det lover jeg Dem, at for Fremtiden skal ingen Daab blive udført i Santhalistan uden Troens Ord.“

I Aaret 1885 naade den politiske Strid sit Højde-

punkt. Over for Ministeriet Estrups ubegrænsede provisoriske Finanslov satte Oppositionen Trusler om væbnet Modstand („Riffelforeninger“ — senere Attentatet paa Konsejlspræsidenten). Birkedal, der nu var en Mand paa 75 Aar og følte sine Kræfter svindende, tog da den Beslutning at opgive sin Præstegerning fremfor at øge Ilden ved en fortsat og bitter Kampstilling til det store Fler-tal i hans Menighed denne Sag angaaende, saa meget des mere, som hans nærmeste Medarbejdere stod sammen med dette mod ham. Bundet ved sin Overbevisning handlede han straks. Uden Forhandling meddelte han Menigheden sin Beslutning, som han fastholdt trods alle Kærlighedens Overtalelser. Man vilde ikke af med ham, han gik frit. En 6—7 Uger efter — 1ste Søndag efter Trin. — holdt han sin Afskedsprædiken. Følgende af denne skal forklare hans Bortgang. Efter at have omtalt sit Yndlingsbillede om Hellig Olavs Mærkesmand, der i Slaget ved Stiklestad faldt banesaaret under Banneret, mens han stødte dets Stage saa fast i Jorden, at det stod, fortsatte han: „Jeg er vis paa, at jeg af den store Konge, jeg tjener, har faaet Kald til at være Mærkesmand i den lille Deling af Hæren, hvor jeg fandt min Plads, har af ham faaet Kongebanneret at bære. Jeg har ogsaa villet bære det frem for Kongen i den Tid, jeg har været hos eder. Nu har jeg lidt Nederlag — jeg er hjertesaaaret — det er vist og sandt — men jeg har villet nu med min sidste Kraft som eders Præst støde dette Banner, mit Kongebanner, det, der har været mig betroet i en Kamp for noget, der er for mig uadskilleligt forbundet med min Kristentro, — støde det saa fast ned paa Valpladsen her, som jeg kunde, til et Vidnesbyrd om, at jeg ikke blot blev mig selv tro men blev tro mod min Ungdoms og min Manddoms funklende Forbillede, at det var Alvor med min Kamp; jeg har maattet gøre saa, og hvis jeg faar et Eftermæle i denne Kreds, da skal det lyde saaledes: De kunde ikke følge ham, de kunde

ikke dele hans Syn i en stor Sag, men det skal er kendes, at han bar sit Kongemærke til det sidste.“

Sine sidste Aar tilbragte Birkedal paa Vældegaard ved Gentofte, hvor hans yngre Ven, Kaptajn Rs. Hansen, der tidligere havde været Forstander for Ryslinge Højskole, med sin Hustru havde dannet en Skole for unge Kvinder. En Lejlighed indrettedes i en af Gaardens Side-længer ud mod Vejen til Jægersborg. Han tog endnu Del i Forhandlingerne i Kirke og Folk. En Søndag hver Maaned prædikede han i Skolens Gymnastiksal, og mange samledes ved disse Gudstjenester. Ofte gjorde han Rejser og holdt Møder for Santhalmmissionen (og Forsvarssagen). Til hans og hans Hustrus Guldbryllup 1887 skænkede Venner ham en Sum Penge, hvorfor et Billede af ham skulde males, som efter hans Død skulde tilhøre det national-historiske Museum paa Frederiksborg Slot, hvor det nu hænger.

Om sin Ungdoms og Manddoms Idealer havde han i sin Afskedsprædiken brugt Jakobs Ord til Josef: „Rakel døde for mig paa Rejsen, og jeg begrov hende paa Rejsen til Bethlehem.“ Men hun var dog ikke død evigt fra ham, han skulde se hende igen. — Halvtredje Aar før sin egen Død begrov han sin Ungdoms Hustru, der i Sandhed var ham en Rakel, i Gensynets Haab. Hans egen Helset udviklede sig fra Efteraaret 1891. Da han paa en Spadseretur i Bernstorf Park faldt syg om og blev baaret ind, sukkede han: „Herre, gør med mig, hvad du vil, blot min Sjæl maa blive frelst!“ Med stor Taalmodighed bar han sin Kræftskade og sagde til sine Børn: „Naar jeg er død, skal I synge Halleluja!“ Hans sidste Prædiken, Dagen før han døde, var til hans Søn med brudt Stemme: „Korset, Korset, Amen!“ En af hans Døtre sagde om Aftenen til ham: „Nu kommer Jesus snart.“ „Ja, snart —“, svarede han. Ud paa Natten fik

han et hæftigt Opkastningsanfald, hulkede en lille Stund og sov saa ind. Det var den 26. Juli 1892.

Mellem Koret og den søndre Korsarm af Nazaretkirken ligger hans og hans Hustrus Grave. Venner har rejst en Sten over dem, hvorpaa staar deres Navne og et Vers, der minder om Roserne, der sprang af Korset ud for „Synderen, der skjalv for den hellige Dommer.“

Paa vort Forlag er udkommet og anbefales til Ungdommen og Folkebibliotheker:

Oldtidens Kulturfolk

Historisk Læsebog med Illustrationer

af

Cand. theol. **Holger Biering.**

- I. **De ældste Kulturfolk og det gamle Hellas.** Med 71 Afbildninger og 3 Kort. Pris 2 Kr.
  - II. **Roms Oldtidshistorie.** Med 48 Afbildninger og 2 Kort. Pris 1 Kr. 80 Øre.
- Et **kort Uddrag** af hele Bogen (til Repetition) med 5 Kort koster 25 Øre.

At Højskoleforstander *Kristensen-Randers's* Anmeldelse af disse Bøger (i Frederiksborg Amts Avis) tillade vi os at anføre:

„De to første af disse Bøger er skrevne ud fra den Tankegang, at *kortfattede historiske Lærebøger* giver deres Brugere et magert Udbytte, medens en *udførligere historisk Læsebog* ved sin bredere Fremstilling kan fængsle baade smaa og store Læseres Interesse og vække deres Eftertanke. Deri har Forfatteren aabenbart Ret Og *den historiske Læsebog*, som han nu har udsendt to Bind af, *er saa godt begyndt, at det vilde være et Tab, om han ikke fandt Tilskyndelse til at fortsætte op til Nutiden.*

I første Bind har selvfølgelig Grækerne faaet Broderparten af Pladsen. Uden at gøre Fortællingen om „*Begivenhederne*“ til Stedbørn har Hr. Biering ævnet at fremstille Folkets Gudelære, dets Billedhugger-, Maler- og Bygningskunst og dets Digtning og Tænkning saa udførligt, at *man virkelig véd noget ordentligt derom, naar man har læst hans Fremstilling deraf. Vi mindes ikke nogen Bog, som paa et lignende Tal af Sider — omtrent 150 — giver saa solidt et Billede af Livet i det gamle Grækenland.*

Andet Bind er ofret paa Romerne. Paa 178 Sider gøres her udmærket Rede for dette Folks Udvikling, politisk, socialt og i Henseende til dets Kultur. *Her er mange Afsnit, som maa kaldes mænsterværdige af Indhold og Form.*

I begge Bind findes der en Mængde virkelig lærerige Illustrationer og nogle let overskuelige Kort.

Jeg skønner ikke rettere, end at Hr. Biering har fortalt Oldtidens Historie paa en saadan Maade, at der kan og bør gøres en udstrakt Brug af hans Arbejde. Demange, som har Interesse for Historie uden at have Lejlighed til at læse store Værker, kan man trøstigt anbefale Bierings Bøger. De skulde gerne ind i Folkebogsamlinger.

Det korte Udtog er naturligvis nærmest til Skolebrug, og derfor egner det sig godt.“